

Голові разової спеціалізованої вченої ради
Херсонського державного університету
професору Олександрі СОТУЛІ
Юридична адреса:
вул. Університетська, 27, м. Херсон, 73003
Фактична адреса:
вул. Шевченка, 14, м. Івано-Франківськ,
Україна, 76018

ВІДГУК

**офіційного опонента доктора юридичних наук, професора
Щербаковського Михайла Григоровича на дисертацію
Брикова Віктора Михайловича
«Перекладач як учасник кримінального провадження»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»**

Актуальність теми дослідження. Перекладачі відіграють ключову роль у встановленні мовних контактів і відносин між учасниками кримінального судочинства. Без перекладача неможливо здійснювати слідчі (розшукові) та інші процесуальні дії, а також захист прав і свобод особи у випадках, коли хтось із учасників процесу не володіє або недостатньо володіє мовою, якою здійснюється кримінальне провадження. У зв'язку із цим, кожному такому учаснику надано право давати показання, заявляти клопотання і подавати скарги, виступати в суді рідною або іншою мовою, якою він володіє, користуючись у разі необхідності послугами перекладача. Завдяки допомозі перекладача учасникам, які не володіють чи недостатньо володіють мовою, якою здійснюється кримінальне провадження, реально гарантується їхнє право користуватися рідною мовою в кримінальному судочинстві. Перекладач перестає бути суто технічною фігурою, натомість він стає ключовим гарантом реалізації фундаментальних прав особи, насамперед права на справедливий суд, закріпленого у статті 6 Європейської конвенції з прав людини.

Актуальність теми дисертації обумовлена декількома факторами. По-перше, активізація глобалізаційних та міграційних процесів, розширення міжнародного співробітництва у кримінальній сфері об'єктивно призводять до збільшення кількості випадків, коли іноземні учасники кримінального провадження не володіють мовою, якою воно ведеться.. По-друге, відповідно до статистичних даних, наведених дисертантом, достатньо велика кількість кримінальних правопорушень, скоєних іноземцями та проти іноземців. По-третє, існуючими в спеціальній літературі дослідженнями акцентувалась увага в основному на процесуальній й тактичній сторонах залучення перекладача, що не охоплює весь спектр проблем у цій сфері. По-четверте, з урахуванням європейського вектору руху України потрібна гармонізація вітчизняного законодавства з міжнародними актами, зокрема участі перекладача у кримінальному процесі. Все наведене потребує висвітлення й аналізу на науковому рівні низка дискусійних моментів щодо обсягу кримінальної процесуальної право- та дієздатності перекладача, гарантій його діяльності, механізмів залучення до процесу, стандартизації та етики у професійній діяльності, уточнення підстав притягнення до відповідальності за порушення або зловживання своїми правами тощо.

З огляду на зазначені обставини дисертація Брикова Віктора Михайловича є актуальним дослідженням, оскільки в ньому комплексно висвітлено теоретичні і практичні проблеми встановлення недопустимості доказів у кримінальному процесі України.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Про актуальність теми дослідження свідчить також її відповідність цільовій комплексній програмі «Теоретичні та практичні проблеми розвитку окремих галузей права» (номер державної реєстрації 0124U002381). Тема дисертації затверджена вченою радою Херсонського державного університету 28 листопада 2022 року (протокол № 5).

Заслугує на підтримку сформульована здобувачем *мета дисертаційного дослідження*, яка полягає у здійсненні комплексного, всебічного, ґрунтовного теоретико-прикладного дослідження генези становлення та розвитку правового статусу перекладача як учасника кримінального провадження (с. 5).

Об'єкт та предмет дослідження сформульовані вдало і відповідають вимогам МОН України. *Об'єктом дослідження* є кримінальні процесуальні правовідносини, що виникають, розвиваються та припиняються при залученні та безпосередньо під час участі перекладача у кримінальному провадженні на кожній із його стадій (етапів). *Предметом дослідження* є правовий статус, процедури та механізми залучення й участі перекладача у кримінальному провадженні, нормативно-правове регулювання та практичні аспекти реалізації перекладачем своїх процесуальних функцій в рамках кримінального провадження (с. 6).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Опрацювання дисертації дозволяє дійти висновку, що наукова робота містить всю систему обов'язкових компонентів, притаманних дисертаціям на здобуття ступеня доктора філософії.

Надана на рецензування дисертація є комплексним, науковим дослідженням теоретичних та прикладних аспектів правових, організаційних, професіональних проблем залучення перекладача у кримінальний процес. Високий ступінь обґрунтованості результатів дослідження зумовлений досить раціональною та внутрішньо узгодженою структурою дисертаційної роботи.

Нормативно-правову та інформаційну основу дисертаційного дослідження становлять Конституція України, акти Конституційного Суду України, міжнародні договори, ратифіковані Верховною Радою України, акти права Європейського Союзу, профільне законодавство іноземних країн, практика Європейського суду з прав людини, положення чинного Кримінального

процесуального кодексу України та кримінальних процесуальних кодексів, що діяли на території України в минулому та втратили чинність, законодавчі й підзаконні нормативно-правові акти, а також судова практика Верховного Суду та судів нижчих інстанцій.

Емпіричну основу дисертаційного дослідження становлять рішення Європейського суду з прав людини, результати узагальнення судової практики, проведені автором соціологічні опитування, статистична інформація, одержана з відкритих джерел. Крім того, у дослідженні враховано професійний досвід діючих співробітників правоохоронних органів та судів, особисту практику автора щодо питань залучення перекладача до участі в кримінальному провадженні.

Науково-методологічну основу дисертації становить сукупність загальнонаукових і спеціальних методів і прийомів наукового пізнання.

Методи дослідження. Методологічну основу дисертаційної роботи становить комплекс методів й прийомів наукового пізнання, вибір яких обґрунтовано специфікою теми, мети, завдань роботи, а також, об'єктом та предметом дослідження. Задля вирішення поставлених задач, було використано такі загальнонаукові методи пізнання: догматичний метод застосовувався для дослідження змісту положень законодавства; герменевтичний – для аналізу юридичних текстів; формально-юридичний – для визначення нормативно-закріпленого правового статусу перекладача у кримінальному процесуальному законі; моделювання та прогнозування – для напрацювання пропозицій щодо вирішення наявних та потенційних проблемних питань; логічного аналізу – для формулювання понятійно-категоріального апарату; історичний – з метою здійснення ретроспективного аналізу вітчизняного нормативного регулювання відповідних питань; статистичний – для узагальнення матеріалів практики. Системно-структурний метод дозволив виокремити логіку та критерії,

використані законодавцем при віднесенні перекладача до учасників кримінального провадження. Метод узагальнення, який було використано для формулювання висновків, спрямованих на вдосконалення чинного законодавства України у відповідній сфері; порівняльно-правовий – для зіставлення найпоширеніших підходів до правового регулювання участі перекладача в кримінальному провадженні в Україні, країнах Європейського Союзу та світу та виявлення кращих практик (с. 7). Зазначені методи застосовувались у взаємозв'язку та взаємозалежності, що обумовило всебічність, повноту та об'єктивність отриманих наукових результатів. Загалом, методи дослідження є цілком сучасними й обґрунтованими, що стало запорукою успішного вирішення поставлених дисертантом завдань.

Наукова новизна й обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертація є комплексним дослідженням теоретичних та прикладних аспектів. Найбільш важливими з них є наступні, що вперше були запропоновані дисертантом, а саме: досліджено історію правового регулювання залучення та участі перекладача в кримінальному провадженні; сформульовано авторське визначення перекладача як учасника кримінального провадження; висвітлено інституційні та процедурні проблеми залучення перекладача на різних стадіях кримінального провадження; запропоновано науково обґрунтовану модель удосконалення процесуального статусу перекладача; здійснено системний аналіз використання дистанційного перекладу в кримінальному провадженні; обґрунтовано концептуальні засади інтеграції технологій штучного інтелекту у сферу кримінального процесуального перекладу; змодельовано оптимальний механізм взаємодії слідчого, прокурора, суду, захисника та перекладача; систематизовано та науково обґрунтовано перелік стандартів перекладацької діяльності в Україні та ін. (с. 9-10).

Дисертантом удосконалено також низку наукових положень стосовно змісту та структури процесуального статусу перекладача; класифікацію видів перекладацької діяльності у кримінальному процесі; методологічні засади оцінювання компетентності перекладача; механізми взаємодії перекладача з іншими учасниками провадження. Дістали подальшого розвитку й окремі положення щодо теоретичних положень ролі перекладача; розмежування професійної, процесуальної та етичної відповідальності перекладача та ін.

На підставі проведеного дослідження сформульовано відповідні пропозиції щодо уточнення та доповнення статей КПК України.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій в наукових публікаціях, підготовлених за темою дисертації. Основні положення наукового дослідження висвітлено у дев'яти наукових публікаціях: з них чотири наукові статті опубліковані у фахових виданнях з юридичних наук і п'яти тези наукових повідомлень на науково-практичних конференціях. За змістом вказані публікації відповідають напрямам дисертаційного дослідження.

Теоретичне та практичне значення результатів дисертації. Здійснене автором дослідження має вагоме значення як для науки криміналістичного процесу, так і практики. стверджувати, що комплексне дослідження теоретичних і практичних питань залучення перекладача у кримінальному процесі дозволило дисертанту отримати нові результати у вигляді науково обґрунтованих положень та рекомендацій, які можуть бути використані у законотворчому та освітньому процесах, науково-дослідній та правозастосовній діяльності.

Оцінка змісту, наукового рівня дисертації, рівня виконання поставлених завдань та оволодіння методологією наукової діяльності.

Дисертація складається із анотації, вступу, трьох розділів, які містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел із 268. найменування та 26 сторінках, чотирьох додатків. Загальний обсяг роботи становить 265

сторінок, з них основного тексту – 208 сторінок.

Архітектоніка даної наукової праці дозволила оптимально висвітлити проблематику, що досліджується. Структура дисертації повністю відповідає меті і завданням дослідження та дозволяє послідовно розглянути всі проблемні питання, визначені автором.

У Розділі 1 дисертації *«Історична еволюція та теоретичні аспекти перекладацької діяльності в Україні та світі»* розглядаються світова історія становлення та розвитку перекладу як професії та галузі знань, генеза перекладознавства та історія кримінального процесуального перекладу на українських землях, концептуальні основи перекладацької діяльності (с. 14–69).

У підрозділі 1.1. автор показує, що перекладацька практика сформувалася ще в глибокої давнини та супроводжувала становлення перших державних утворень і міждержавних контактів. в роботі простежується розвиток перекладацької практики з Давнього Єгипту до сьогодення. показана зміна з перекладу дослівного на поглиблене знання мов-оригіналів, переорієнтація від перекладу релігійних текстів до світської літератури, загальнонародної мови до вимог конкретного літературного жанру. Зазначається, що з 18 століття закладено основи формування професійного стану перекладачів (с. 14-20). Підкреслений вплив суспільства на мову, її лексику, граматику, фонетику та стилістичні норми, що зазнають суттєвих змін унаслідок історичних подій різного характеру. Звернено увагу, що науково-технічний прогрес сприяв численним запозиченням іноземних слів, виразів, лінгвістичних конструкцій, а глобалізація, розповсюдження інтернет-технологій призвело до формування нових мовних субкультур (с. 21). Робиться висновок, що суспільство й мова знаходяться у стані перманентної синергії, інтенсивне впливаючи на трансформацію одне одного (с. 21-22). На підставі проведеного історичного екскурсу автор доходить висновку, що перекладацька діяльність виконує важливу соціальну комунікативну функцію,

є значущою складовою міжнародної співпраці. Розвиток перекладацької діяльності обумовив перехід від міжсоціальних контактів до внутрішньосоціальних, від ізольованих до інституціоналізованих, законодавче визначення судового перекладу, появу та розвиток нової наукової галузі – теорії перекладу або перекладознавства (с. 24-26).

У підрозділі 1.2 досліджується становлення й розвиток перекладацької діяльності на території України. Політичні, культурні та торговельні контакти Київської Русі з іншими державами обумовили необхідність значної кількості перекладачів (товмачів). Спочатку до релігійних творів застосовувався дослівний переклад, згодом для світських хронік – переклад орієнтувався на вільну передачу стилю оригіналу (с. 28-29). З формуванням української мови у 15-16 ст. її стали використовувати під час перекладу. Цікавим є виділені дисертантом групи перекладачів: штатні, монахи, сумісники, обізнані заможні особи (с. 31). Відмічений суттєвий внесок в перекладознавства Г. Сковороди, який дотримувався вільного перекладу творів (с. 32). У 19 ст. незважаючи на обмеження української мови з боку російської імперії, з'явилися переклади видатних українських письменників та поетів. Радянські часи 20 в. також характеризуються незначним арсеналом світової літературної спадщини в українському перекладі (с. 34-37).

В дисертації показано як історично тип кримінального процесу безпосередньо визначав функціональне місце перекладача. В змагальному процесі перекладач виступав гарантом рівності процесуальних можливостей, в інквізиційному процесі посередницька функція перекладача мала виразно підпорядкований характер, він не мав статусу незалежного учасника, а був технічним інструментом отримання необхідних слідству показань (с. 39-40). Згодом під впливом правозахисних рухів, кодифікації прав людини та розвитку адвокатури, акцент змістився на захист прав осіб, рівність сторін, публічність

процесу. Перекладач від технічного помічника влади став необхідною умовою реалізації принципів рівності сторін, гласності та доступності правосуддя.

Вперше перекладач набув статус учасника процесу завдяки реформі кримінального судочинства 1861 року у російській імперії. Але його функція залишалася допоміжною, а не гарантійною, вони сприяли «з'ясуванню обставин» справи, але не забезпечували реалізацію права обвинуваченого на розуміння провадження (с.43). З 1923 р. перекладач став компонентом гарантій справедливого судочинства. Переклад застосовувався не лише для отримання показань обвинуваченого, але й для забезпечення його поінформованості щодо процесуальних дій (с. 44). Процесуальні зміни 1960 р. охарактеризуються автором як етап формальної стабілізації без правового розвитку інституту перекладача у кримінальному процесі, а Кримінальний процесуальний кодекс України 2012 року закріпив сучасне, системне розуміння ролі перекладача як гаранта реалізації права на справедливий суд і доступ до правосуддя незалежно від мовних бар'єрів (с. 46-47).

Дисертантом розглянуто сучасні проблеми перекладознавства, пов'язані із викликами науково-технічного процесу щодо трансформації писемної репрезентації усного розмовного мовлення; появи унікальних для Інтернету засобів комунікації; ризику втрати можливості дослідити синхронічні зрізи розвитку мови в мережі. Звернено увагу, що позитивна властивість Інтернету полягає у здатності до акумуляції та довгострокового збереження сукупності всіх мовних даних, необхідних для підвищення якості та забезпечення уніфікації перекладацької продукції. Цілком вірно підкреслено, що ключова функція юридичного перекладу полягає у забезпеченні абсолютної термінологічної коректності та семантичної тотожності, необхідних для недопущення двозначності тлумачення правових норм та доказів (с. 49-50). Цілком вірно вважає автор основним завданням перекладу у контексті комунікативної

діяльності є здійснення повної і адекватної передачі змісту тексту оригіналу.

У підрозділі 1.3 викладено принципи, моделі, класифікації перекладацької діяльності. Зазначається, що у межах сучасного перекладознавства формується тенденція до міждисциплінарності, що вимагає від перекладача не лише мовної компетенції, а й спеціальних знань у галузі, у якій здійснюється переклад (с. 55). Проаналізовано поняття «переклад» як процес, дія, висловлення. Надано авторське визначення перекладу як процесу відтворення змісту висловлення іншою мовою, як передача думок і ідей між різними мовами, незалежно від форми та каналу комунікації, як ситуативно та функціонально зумовлений комплекс дій, спрямований на створення тексту для адресатів іншої культури, або як будь-яке висловлення, що в межах певної культури сприймається як переклад (с. 58). Наведено класифікацію перекладів за різними підставами (с. 59-62).

У Розділі 2 дисертації *«Правовий статус перекладача як учасника кримінального провадження»* висвітлено роль перекладача у забезпеченні принципу мови кримінального провадження; права, обов'язки та процесуальні гарантії перекладача як учасника кримінального провадження; професійні стандарти, етика та відповідальність перекладача в кримінальному провадженні (с. 70-139).

У підрозділі 2.1. дисертант ретельно аналізує правовий статус перекладача як учасника кримінального провадження. Наголошено, що належна правова процедура залучення перекладача є не лише загальною вимогою до кримінального процесу, а й конкретним правовим механізмом, що реалізується через професійну діяльність перекладача. Наведено основні обов'язки органів та посадових осіб, які ведуть провадження щодо реалізації засади державної мови кримінального процесу (с. 73-74). На підставі аналізу засад кримінального процесу зроблений висновок про конституційність засади мови кримінального провадження, вона охоплює всі стадії процесу та всі інститути кримінального

судочинства, а також застосовується до всіх суб'єктів, які реалізують або застосовують норми кримінального процесуального права (с. 77-78).

У підрозділі 2.2 аналізується категорія «інших учасників кримінального провадження», до яких віднесений перекладач, здійснена їх класифікація. Практична користь такої класифікації виявляється у формуванні адекватних процедур залучення, процесуальної участі та контролю за повноваженнями учасників, у визначенні диференційованих гарантій їх безпеки (с. 85-88). Автор розглядає перекладача як самостійного учасника кримінального провадження, близького за функціональним призначенням до спеціаліста, але відмінного за суттю виконуваних завдань і процесуальною роллю (с. 90). Досліджено та запропоновано критерії, що висуваються до перекладача як учасника кримінального провадження, його права та обов'язки (с. 93-94).

У підрозділі 2.3 висвітлюються професійні та етичні стандарти, а також кваліфікаційні вимоги до перекладача як специфічного учасника кримінального провадження. Автором проаналізовано міжнародні стандарти що регламентують послуги перекладу (с. 104-106), європейські документи (с. 111), українські стандарти, розроблені Асоціацією перекладачів України, якими унормовується більшість питань щодо стандартизації вітчизняної професійної перекладацької діяльності (с. 107-108). Наголошується, що перекладач має володіти компетенцією як у письмовому (робота з протоколами процесуальних дій, переклад доказових документів), так і в усному (переклад показань та пояснень учасників процесу) перекладі (с. 110). Дисертантом особливу увагу приділено Директиві Євросоюзу «Про право на тлумачення та переклад у кримінальних провадженнях», яка визначає стандарт й принципи якості, етичності та професійності перекладацької діяльності у кримінальному процесі (с. 113-123). Показана роль цього документу в гармонізації правових підходів в законодавстві держав-членів Євросоюзу. Особливу увагу приділено етичним принципам,

базовим стандартам професійної поведінки перекладача, викладеним у міжнародних, європейських та американських актах, що є фундаментом для спеціалізованих кодексів етики перекладачів у юридичній сфері: компетентність, нейтральність, конфіденційність та відповідальність (с. 125-129). Слід підтримати пропозицію автора щодо створення вітчизняного кодексу етики перекладача, який залучається у кримінальний процес (с. 132). Проведений аналіз кримінальної, адміністративної, дисциплінарної та цивільно-правової відповідальності перекладача (с. 133-135).

У Розділі 3 *«Актуальні проблеми та перспективи вдосконалення правового регулювання участі перекладача в кримінальному провадженні з урахуванням досвіду зарубіжних країн»* проводиться компаративістський аналіз правового регулювання участі перекладача у кримінальному процесі зарубіжних країн, роль перекладача у забезпеченні права на справедливий суд у контексті практики Європейського Суду з прав людини, проблеми практичної реалізації перекладачем своїх процесуальних функцій та шляхи вдосконалення правового регулювання та практичних механізмів процесуальної діяльності перекладача.

У підрозділі 3.1 автор звертається до правових систем і підходів зарубіжних країн романо-германської та англо-американської правових систем щодо регулювання участі перекладача у кримінальному провадженні. На прикладі національного регулювання різних країн показано, як у межах континентальної правової системи поєднуються вимоги до якості перекладацьких послуг, професійної етики та забезпечення прав осіб, які не володіють мовою судочинства. Відмічено, що у Польщі та Німеччині функціонують спеціальні закони, що регулюють діяльність судових перекладачів, в яких викладені чіткі критерії для підтвердження мовної та предметної компетенції (с.с. 144, 152). Звернено увагу на існування в ФРН централізованої бази даних про перекладачів, які мають чинну присягу, необхідну кваліфікацію та відповідний досвід.

Зазначене, що німецька та польська моделі правового регулювання участі перекладача в кримінальному процесі є комплексними та інституційно розвиненими (с. 157). Системний аналіз американської моделі нормативного врегулювання залучення перекладача показав складний, багатокomпонентний механізм забезпечення перекладу в кримінальному провадженні, який поєднує конституційні гарантії, федеральне законодавство, судову практику та розгалужене регіональну регламентацію відповідних питань, федеральний закон «Про судових перекладачів». Важливими є федеральні правила доказування, якими передбачено складання присяги перекладачем на надання точного перекладу (с. 159-166). У Великій Британії та Канаді існує чітка адміністративно-професійна інфраструктура, що включає національний реєстр публічних сервісних перекладачів і відповідні керівні настанови з організації надання перекладацьких послуг в роботі поліції та судів (с. 167-169). Відмічено активна підтримка дистанційних технологій перекладу в судовій практиці Австралії (с. 170).

У підрозділі 3.2 досліджено діяльність перекладача у контексті принципу забезпечення ефективного доступу до правосуддя відповідно до положень Європейської конвенції з прав людини. На підставі аналізу практики ЄСПЛ наголошується, що перекладач не є нейтральним транслятором повідомлень, а активним учасником комунікативного процесу, від якого залежить не лише розуміння сказаного, а й справедливість судового рішення (с. 175). З рішень ЄСПЛ випливає, що допомога перекладача має бути безоплатною, не обмежується судовим засіданням, охоплювати всі етапи процесу, на яких обвинувачений потребує розуміти сутність пред'явленого обвинувачення, зміст доказів і позицію сторони обвинувачення, щоб ефективно брати участь у своєму захисті, що є втіленням права на справедливий суд (с. 177-179).

У підрозділі 3.3 розглянуто проблеми практичної реалізації перекладачем

своїх процесуальних функцій, шляхи вдосконалення правового регулювання та практичних механізмів процесуальної діяльності перекладача. Констатується, що українське законодавство містить низку прогалин, які унеможливають системне забезпечення високої якості перекладу, створюють передумови для неоднорідності слідчої та судової практики залучення перекладача до процесу, а в окремих випадках – і для порушення конституційних гарантій: відсутня дефініція «перекладача», не розкрито зміст терміну «компетентність», не встановлено критеріїв її перевірки; не врегульовано питання про кваліфікаційні вимоги, професійні стандарти чи етичні засади процесуальної діяльності перекладача; нерозробленість системи уніфікованої сертифікації та акредитації перекладачів; відсутність механізму перевірки адекватності перекладу (с.188-192). Підкреслюється, що Неналежний переклад показань підозрюваного або свідка може бути підставою для визнання доказів недопустимими, але, за відсутності об'єктивного засобу оцінки якості перекладу, суди часто або ігнорують можливі помилки; неврегульованість фінансових відносин між органами та особами, що ведуть кримінальне провадження, та залученими перекладачами (с. 196-199). Звернена увага на технології штучного інтелекту як допоміжного інструменту, який перекладач застосовує для здійснення перекладу швидше, якісніше й у більших обсягах; переваги дистанційної участі перекладача у кримінальному процесі (с. 203-204).

Дотримання принципів академічної доброчесності. Вивчення змісту дисертації та наукових публікацій В. М. Брикова дало змогу дійти висновку про відсутність академічного плагіату, фальсифікації чи порушення інших принципів та правил академічної доброчесності, які могли б поставити під сумнів самостійний характер рецензованого дослідження. Усі запозичення містять відповідні посилання.

Все вищезазначене дозволяє позитивно оцінити розглядувану дисертаційну

працю, встановити самостійність її виконання, визначити відповідний теоретико-методологічний рівень, наявність наукової новизни.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Водночас у рецензованому дисертаційному дослідженні міститься ряд дискусійних положень, які можуть стати підґрунтям наукової дискусії і напрямами подальшої розробки даної проблеми.

1. Значну частину дисертації відведено розгляду теорії перекладу, її генези, тенденціям, концепціям, проблемам розвитку українського перекладознавства й т.д. Звернено увагу на сучасні проблеми глобалізації, технізації, доступу до перекладу та ін. Це дуже цікавий матеріал, оскільки перекладознавство – наукова основа перекладу, що здійснюється під час кримінального провадження. Водночас, на нашу думку аналізовані явища перекладацької діяльності дещо виходять за межі предмета дисертаційного дослідження, стосуються загальних питань теорії перекладу та меншою мірою питань перекладу у межах кримінального судочинства, що здійснює перекладач як учасник процесу.

2. Згідно із ст. 29 КПК України залучення перекладача здійснюється для учасників кримінального провадження, які «не володіють чи недостатньо володіють державною мовою». Як правильно вказує дисертант ці поняття є оціночними, не знаходить свого детального роз'яснення в законодавчих актах та по-різному трактуються на практиці. Водночас автор не вважає за потрібне запровадити критерії цих понять (с. 93). Вказані критерії є фактичними підставами залучення перекладача, тому їх наукове та процесуальне трактування дуже важливе для практичного застосування суб'єктами доказування та суду. Вважаємо, що у дисертації було б доцільно висловити авторську позицію по відношенню до цих критеріїв.

3. Розглядаючи правовідносини перекладача автор аналізує його обов'язок здійснювати повний і правильний переклад, що засвідчується підписом (с. 99).

Якість перекладу тісно пов'язана із описаними автором вимогами вітчизняних стандартів, Директивою 2010/64 Євросоюзу щодо перекладу (с. 107-108). Водночас у практичному вимірі постає питання про верифікацію правильності перекладу, здійсненого під час кримінального провадження, його відповідності стандартам, зокрема «достатньої якості» згідно із Директивою. Автор наголошує про необхідність розробки механізму контролю перекладу (с. 176) та звертається увага на труднощі перевірки адекватності перекладу (с. 194). Однак в роботі механізм вказаної процедури перевірки не розкривається. Під час захисту цікаво почути думку автора щодо цієї проблеми.

4. В роботі детально розглянута Директива 2010/64ЄС. Визначено, що професійні стандарти діяльності перекладача у кримінальному провадженні утворюють нормативну та інституційну основу його участі у здійсненні правосуддя, закріплюючи вимоги до кваліфікації, компетентності, точності та якості перекладу. Наведено приклади нормування прав, повноважень, відповідальності перекладачів, організаційні питання їх підготовки в Німеччині, Польщі, Іспанії, США та інших країнах. На підставі компаративного аналізу запропоновано створення й розвиток відповідної професійної інфраструктури щодо участі перекладача у кримінальному процесі України (с. 172). На нашу думку найбільш ефективним висновком була б рекомендація щодо прийняття окремого Закону «Про перекладацьку діяльність», сфера застосування якого має виходити за рамки кримінальних процесуальних правовідносин. Закон повинен врегулювати кваліфікаційні вимоги до мовної компетенції, етичні правила, права та обов'язки перекладача, який залучається до судочинства, порядок акредитації, утворення та функціонування відповідного реєстру перекладачів, присягу й приведення до неї перекладача та інші організаційні, фінансові, інформаційні питання.

5. Наприкінці, декілька загальних зауважень. По-перше, на протязі всієї

роботи автор постійно акцентує увагу лише на тому, що участь перекладача у кримінальному провадженні є важливою умовою здійснення справедливого суду, належного дотримання прав, свобод і законних інтересів учасників, які не володіють чи недостатньо володіють мовою судочинства. Погоджуючись із даною позицією слід додати, що залучення перекладача необхідне в першу чергу для слідчого, суду з метою отримання необхідної усної або письмової доказової інформації від вказаних осіб. По-друге, в дисертації пропонується розробка стандартів, критеріїв компетентності, Реєстру перекладачів, які залучаються до кримінального процесу (с.с. 110, 212). Вважаємо, що вказані пропозиції слід адресувати не тільки перекладачам у кримінальному провадженні, а всім перекладачам, які залучаються до будь-якого виду судочинства. По-третє, висновки та пропозиції автора були б більш аргументовані, якби вони підкріплювалися посиланнями на слідчу та судову практику, конкретні кримінальні провадження із участю перекладача.

Наведені зауваження є приводом для подальшого обговорення обраної дисертантом складної проблеми. Відповідні положення можуть бути уточнені автором під час захисту дисертації. Разом із цим, слід відзначити, що висловлені зауваження не впливають на загальне позитивне враження від дисертаційного дослідження, яке є завершеною науковою працею.

Викладене дозволяє зробити загальний висновок про те, що дисертаційне дослідження «Перекладач як учасник кримінального провадження» є кваліфікаційною науковою оригінальною працею, виконаною на належному науково-теоретичному рівні, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що вирішують конкретне наукове завдання, яке має суттєве значення для науки і практики, повністю відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора

філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а також вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40, а його автор – **Бриков Віктор Михайлович** – заслуговує на присудження йому ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право.

Офіційний опонент:

**Завідувач кафедри кримінального процесу,
криміналістики та експертології
навчально-наукового інституту № 5
Харківського національного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор**

Михайло ЩЕРБАКОВСЬКИЙ